אביעזרי פרנקל

קבלת עול מלכות שמים[1]

לידיד ועורי
ר' מנחם עמנואל קרליבך נר"ו
בהגיעו לשיבה

השאלות

ברצוננו לדון בשאלה כפולה: **א.** מהי המשמעות של "קבלת עול מלכות שמים" וכיצד מקיימים מצווה זו הלכה למעשה? **ב.** מדוע וכיצד גלום חיוב זה של קבלת עול מלכות שמים דווקא בפסוק ראשון של שמע? שאלות אלה, שנסבירן על פי חז"ל, הן בעלות חשיבות מעשית מיידית. אם יצהיר אדם פעמיים בכל יום שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים, אך איננו מבהיר לעצמו את משמעות הדברים, הרי הוא בבחינת "...בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה" (יש' כט יג). אשר על כן חובה עלינו להבין את הדברים, לא רק לאמרם (על פי פירוש ר' מנחם ציוני לדב' ו ד). אך ההבנה, אף שהיא הכרחית, אינה מספיקה! היא צריכה להיות מגובשת דיה כך שהיא תתרגם את עצמה באופן טבעי ל**אלגוריתם** (מתכון), לקביעת סוג ההרהורים המוחשיים שהקורא צריך להגותם בקריאת פסוק ראשון של שמע!

רקע

מצווה מהתורה לקרוא קריאת שמע שחרית וערבית: "ומהו קורא?...שמע, והיה אם שמוע, ויאמר" (רמב"ם הל' קריאת שמע א ב); "וקריאת שלוש פרשיות אלו על סדר זה, היא הנקראת קריאת שמע" (שם א ג).

ומניין שהמצווה מהתורה? שנינו: "אמר רב יהודה אמר שמואל, ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא...ור' אלעזר אמר, ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ק"ש" (ברכות כא ע"א). הרא"ש והרי"ף כותבים שם באותה לשון: "ואין הלכה כשמואל שאמר ק"ש דרבנן, דקיימא לן ק"ש דאורייתא" (שהרי ספק דרבנן לקולא, ספק דאורייתא לחומרא; כאן ולהלן תרגמנו חלק מהדברים מארמית לעברית). גם הרמב"ם פוסק כר' אלעזר, נגד דעתו של שמואל (שם ב יג), וכן בטור ש"ע סימן סז. וכך כותב ה'כסף משנה' על הרמב"ם שם: "דקיימא לן ק"ש דאורייתא. ונראה לי שכך יוצא מכמה ברייתות שמסיקות דיני ק"ש מפסוקי התורה, ומשמע שראיות גמורות הן". ובהמשך: "...שאין דאורייתא אלא פסוק ראשון" (=שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד). עיין גם בית יוסף בטור שם. ואכן רוב הפוסקים כתבו שק"ש דאורייתא, אך יש מרבותינו הסבורים שחלקים מק"ש הם מדרבנן. עיין ערוך השולחן סימן נח סעיף טו, משנה ברורה סימן סג ס"ק טז, שם סימן סז ס"ק ד וב'באר היטב' שם.

עיקר קריאת שמע הוא קבלת עול מלכות שמים, הכלולה בפרשה ראשונה, ועיקרה פסוק ראשון. "אמר ר' יהשע בן קרחה, למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמע? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואחר כך מקבל עליו עול מצוות" (ברכות יג ע"א). "ת"ר, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד --- עד כאן צריכה כוונת הלב, דברי ר' מאיר. אמר רבא, הלכה כר' מאיר" (שם ע"ב). וכן פסק הרמב"ם (שם ב א). וכן בש"ע או"ח סימן סג סעיף ד: "עיקר הכוונה בפסוק

[1] דברים אלה הם עדכון והרחבה למאמרי שהופיע במוסף לספרות ב'הצפה', עש"ק ויחי, י"ג טבת, תשנ"ט (1.1.99).

ראשון. הלכך אם קרא ולא כוון לבו בפסוק ראשון לא יצא ידי חובתו, וחוזר וקורא. ואפילו למי שאומר שמצוות אינן צריכות כוונה, מודה כאן". וב׳משנה ברורה׳ שם: ״דאעפ״י שאין מתכוין לצאת בזה ידי המצווה, על כל פנים צריך כוונת הלב בכל פסוק ראשון כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים״. דברים דומים ב׳משנה ברורה׳ גם בסימן ס סעיף ה ס״ק יא. במלים אחרות, באמירת פסוק ראשון צריכה להיות כוונה מיוחדת לקבל עול מלכות שמים, בלתי תלוייה מהכוונה **לצאת ידי המצווה** של קבלת עול מלכות שמים![2]

מהי מהות קבלת עול מלכות שמים והיכן היא חבויה בפסוק ראשון של שמע --- אלה הן שאלותנו.

מדרש נשגב

״בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו. אמר להם: שמעו, אלקי ישראל שבשמים --- אביכם? שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב״ה? אמרו לו ׳שמע ישראל׳ אבינו, כשם שאין בלבבך מחלוקת על הקב״ה, כך אין בלבנו מחלוקת. אלא: ׳ה׳ אלקינו ה׳ אחד׳. אף הוא פרש בשפתיו ואמר, ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳ ״ (בראשית רבה פרשה צח ב [ג בכת״י אחרים]). מדרש זה, בשנויים, גם מובא בספרי דברים ו ד, דברים רבה ב לה, פסחים נו ע״א, ברמב״ם שם א ד, זוהר חדש עו ב; וכן בספר ׳האמונה והבטחון׳ לרמב״ן, במנהיג, אבודרהם, בטור סימן סא, שערי העבודה לר׳ יונה מגירונדי (עמ׳ כד), משנה ברורה סימן סא ס״ק ל, ערוך השולחן שם סעיף ה ומקומות נוספים. בתרגום יונתן, תרגום ירושלמי ותרגום ירושלמי השלם הוא מובא, תוך שנויים, עם הסיום ״עני [ענה] יעקב (אבונן) ואמר: יהי שמיה רבא מברך לעלמי עלמין״ (בר׳ מט א, דב׳ ו ד). אנו רואים שהבריח התיכון של נוסח הקדיש הוא תרגום של ״ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד״, אותה ברכה שבה היו עונים אמן בבית המקדש, שאנו מזכירים אותה כיום ברתת בעבודה של יום הכפורים. דברים ברוח זו על הקדיש כבר העיר הרב יששכר יעקבסון ב׳נתיב בינה׳, כרך ראשון, חלק ג בשם י׳ בער. (במקומות רבים, כולל חלק מהמקורות הנ״ל, דנים בשאלה מדוע בכל יום אנו אומרים בשכמל״ו בלחש ואילו ביוה״כ אומרים זאת בקול רם.)

ממדרש זה נובע, אגב אורחא, שהמשמעות המקורית של ׳ישראל׳ בפסוק ראשון של שמע היא יעקב אבינו, ולא עם ישראל. הרב ישעיהו הדרי שליט״א ציין שבמשך כמה דורות ׳ישראל׳ בפסוק ראשון היה מוסב על יעקב אבינו, עד שבא משה רבינו (דב׳ ו ד) והסב אותו על עם ישראל. זה מתיישב עם הגמרא בפסחים שם וכן עם ׳שיטה חדשה׳ (גירסה של מדרש רבה שהודפסה לראשונה ב׳משפטי שבועות׳ לרב האי גאון, ויניציאה שס״ב). אך בכתב יד הוותיקן (שנחשב לאמין), כ״י תימני ובדפוסים המצויים בידינו, יש המשך למדרש, ״ר׳ ברכיה ור׳ חלבו בשם ר׳ שמואל: הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים: ׳שמע ישראל׳ **אבינו ממערת המכפלה**, אותו דבר שציויתנו עדיין הוא נוהג בנו --- ׳ה׳ אלקינו ה׳ אחד׳ ״. לפי ׳פשוטו של מדרש׳ זה, ׳ישראל׳ בפסוק ראשון מוסב גם **כיום** על יעקב אבינו! אין כאן מקום להאריך, אבל הרוצה לישב על מדוכת ה׳שיטה חדשה׳ וגרסאות של בראשית רבה, יעיין ב׳מנחת יהודה׳ בבראשית רבה מהדורת תיאודור-אלבק, ובמיוחד בפרשה צו (שיטה חדשה), עמ׳ 1199; פרשה צה, עמ׳ 1185. הרב יצחק שילוני שליט״א סייע לי בטובו באיתור גרסאות מדרשיות.

אנו רואים אפוא שפסוק שנאמר תחילה ע״י בני יעקב ׳התגלגל׳ לו במשך כמה דורות אצל בני ישראל, עד שהקב״ה ׳הנחיתו׳ במשנה תורה --- כלשונו של הרב יהודה קופרמן שליט״א ב׳נבואה לדורות׳[3], בו הוא דן בתופעה של נדידת פסוקים בצורה יותר רחבה. ואולי

---

[2] עיין גם בספר ׳שמע ישראל׳, אסופה של ״כל״ דברי חז״ל על פרשה ראשונה של שמע לרב מנחם כשר, ירושלים תש״מ, מלואים פרק יב. כדרכו ב׳תורה שלמה׳ הוציא המחבר מתחת ידו ספר מלא וגדוש. ידידי הרב מנחם סליי שליט״א הביא ספר זה לידיעתי.

[3] הוצאת מכללת ירושלים, תשנ״ג, חלק 2, פרק ד. תודתי לרב קופרמן שהביא מקור זה לידיעתי.

האווירה שאיפשרה גלגול זה של 'שמע ישראל' כבר נוצרה אצל אברהם, שעליו העיד ה' "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו[4] ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט..." (בר' יח יט), וסופו תועד אצל דוד המלך, "אשר שמענו ונדעם, ואבותינו ספרו לנו. לא נכחד מבניהם, לדור אחרון מספרים...ויקם עדות ביעקב[5] ותורה שם בישראל[6]..." (תה' עח ג-ה).

המדרש המרומם הנ"ל מספר לנו שבני יעקב היו כולם שלמים באמונתם בקב"ה וביחודו. אך עדיין לא נתבררה לנו המשמעות של 'קבלת עול מלכות שמים' והקשר לפסוק ראשון של שמע.

נציין כאן מקורות נוספים לעניין ק"ש. בנוסף ל'ספר שמע ישראל' שצויין כבר לפני כן, הוציא לאור הרב מנחם כשר גם קונטרס 'קבלת עול מלכות שמים בקריאת פסוק שמע ישראל', ירושלים תשמ"א. עיין גם בספר 'שמע ישראל' של ר' יעקב קליין, ירושלים תשנ"ב. אסופה יפה של מקורות של גדולי ראשונים ואחרונים ודיון רחב במושג 'קבלת עול מלכות שמים' כלולים ב'נתיב בינה', בעיקר ב'פרקי מבוא' --- פרק שמיני ובחלק ג, 'קריאת שמע וברכותיה'. בגלל קוצר היריעה לא נוכל כאן לדון במקורות אלה בפירוט, אלא שאנו מזכירים אותם לפי צורך העניין.

תשובות

בעניין עשרה פסוקים של מלכיות הנאמרים בראש השנה, ג' מתורה, ג' מכתובים, ג' מנביאים ופסוק מסיים מתורה, שואלת הגמרא בראש השנה לב ע"ב, כיצד ניתן להשלים בתורה פסוק של מלכיות, שהרי יש רק שלושה פסוקים בתורה שמפורש בהם מלכות (שמ' טו יח, במ' כג כא, דב' לג ה)? ועונה הגמרא שפסוק ראשון של שמע כולל את רעיון המלכות (ויש שם דעות המביאות פסוקים אחרים).

לאחר עיון במקורות הנ"ל נוכל להבין במקצת שעניין קבלת עול מלכות שמים כלול בפסוק ראשון של שמע. אך שאלת משמעות העול וקבלת העול, וכיצד קבלה זו נלמדת מפסוק ראשון של שמע, עדיין אינה פתורה.

נראה שניתן להסביר את עניין המלכות והעול כאחד על פי ראשיתו של ספר המדע של הרמב"ם. "**יסוד ה**יסודות **ו**עמוד **ה**חכמות לידע שיש שם מצוי ראשון", והוא כל יכול, קדמון ונצחי (הל' יסודי התורה א א-ו)[7]. בלשון ימינו היינו אומרים שהרמב"ם קבע שמציאות ה' היא כעין **אכסיומה,** דהיינו, אמת-יסוד שיש להשתדל להבינה ולהקיפה, אך איננה ניתנת להוכחה. לאחר הסבר מקיף של האכסיומה בששת ההלכות הראשונות, מסיים אותה הרמב"ם במלים, "...שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו" (שם א ו).

על סמך אכסיומה זו 'מוכיח' הרמב"ם תכונות של בורא עולם, והראשונה בהן יחודו. "אילו היו אלוהות הרבה, היו גופין וגויות...ואילו היה היוצר גוף וגוייה היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ; וכל שיש לגופו קץ ותכלית, יש לכוחו קץ וסוף. ואלקינו ברוך שמו, הואיל וכוחו אין לו קץ ואינו פוסק...אין כוחו כח גוף" (שם א ז). כלומר, ההנחה שאין הבורא יחיד, מביאה לסתירה עם קדמוניותו ונצחיותו. "והואיל ואינו גוף, לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר. לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד" (שם). 'הוכחת' הרמב"ם כאן היא שאם היינו אומרים שיש שניים, הרי ---בלשון מודרנית --- אם

---

[4] ובמיוחד את יצחק, יעקב ובני יעקב. וכן "בשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, ציום וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה' *שהלך בה אברהם ויצחק אביו*..." (רמב"ם, הל' ק"ש א ד).

[5] דהיינו, פסוק 'שמע ישראל' שנאמר תחילה ע"י בני יעקב; על הגמרא בפסחים נו ע"א הנ"ל כותב רבינו יונה שבני יעקב "העידו על היחוד".

[6] כלומר, ה' קיבע את הפסוק במשנה תורה.

[7] הקדמוניות והנצחיות מוזכרים ברמב"ם שם א ה, ומוסברים גם ב'מורה נבוכים' חלק ב פרק כא.

שניהם היו משחקים משחק, המפסיד אינו כל יכול, בניגוד לאכסיומה הנ"ל. וכל שאר תכונות הבורא וכלעיקרי הדת נלמדים אף הם מתוך אותה אכסיומה. לימוד זה דורש מאמץ וריכוז המהווים את העול שבמלכות שמים, ומביאים למעשה ועבודת ה'.

לשון דדוקטיבית כגון "**לפיכך אי אפשר** שיהיה אלא אחד" שהרמב"ם משתמש בה בהלכה ז לי'הוכחת' היחוד אינה מצוייה בששת ההלכות הראשונות שעוסקות במציאות ה'. המסקנה היא שהרמב"ם אכן מסווג את האמונה במציאות ה' כאכסיומה, ואת היחוד כיסוד שנובע מאותה אכסיומה. אמנם בשלושה עשר יסודות שהרמב"ם מונה (פירוש המשניות, סנהדרין פרק י), עליהם מושתתים שלושה עשר עיקרים שבידינו, מציאות ה' הוא יסוד ראשון ויחודו יסוד שני. העובדה ששניהם יסודות מבטאת את חשיבותם הגדולה, אך איננה סותרת את דעתו של הרמב"ם בהלכות יסודי התורה שהיסוד השני, וכל יתר היסודות, נובעים מהראשון.

סיכום ביניים: האכסיומה היא 'ידיעה' של מציאותו, נצחיותו, קדמוניותו ויכלתו הבלתי מוגבלת של ה' יתברך, המסומלת במלכות, שכן מלך הוא כל יכול, והיא מתמצית בראשיתו של הפסוק, "שמע ישראל ה' אלקינו". אך גם אם נעמיק בידיעתה של אכסיומה זו, הרי היא פאסיבית בעיקרה, ואיננה ממצה כלל את עיקרי ההנהגה של היהודי המאמין שממנו נדרשים בכל עת ובכל שעה **לימוד ומעשה** הדורשים מאמץ רב, אף שהאכסיומה משמשת להם בסיס איתן להשען עליו. עול מתמשך זה מרומז בלימוד הראשון מתוך האכסיומה, יחודו של הבורא, המבוטא בסוף הפסוק, "ה' אחד": "דע את אלקי אביך" (האכסיומה) "ועבדהו" (העול) (דה"א כח ט). ואכן הרמב"ם מסיים את 'הוכחת' היחוד במלים "וידיעת דבר זה מצות עשה, שנאמר ה' אלקינו ה' אחד" (שם). בק"ש שחרית וערבית מקבל עליו היהודי הן את אמת היסוד של מציאות ה', והן את המאמץ של הסקת המסקנות הנובעות מכך --- עול מלכות שמים.

אגב אורחא נזכיר שנושאי כלים של הרמב"ם, במיוחד אחרונים שבהם, כגון 'יד פשוטה' והרב קאפח (שם א א) עומדים על משמעות המונח "לידע" בו השתמש כאן הרמב"ם פעמיים (א א, ב ב). ואמנם, המונח מתאים היטב לאכסיומה: "וידעת היום והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלקים" (דב' ד לט), "וידעת כי ה' אלקיך הוא האלקים" (שם ז ט), "וידעת כי אני ה'" (מל"א כ י"ג, יח' כה ז, שם לה ד, שם שם יב), "וידעת כי אני ה'" (יש' מט כג, שם ס טז, יח' טז סב, שם כב טז) "וידעת את ה'" (הו' ב כב), "וידעו כי אני ה'" (יח' כה יא), "וידעתם כי אני ה'" (שם לה ט) ועוד מקומות רבים. אלא שהלשון "לידע" ונגזרותיה מצויות תדיר ושגורות הן בפי הרמב"ם; אשר על כן אין לשון זו משמשת בהכרח סיוע לכך שמדובר כאן באכסיומה.

ברבות מההוצאות של ספר המצוות של הרמב"ם נכתב שמצוות עשה הראשונה היא "להאמין באלוקות". אך אצל קאפח, "מצוה ראשונה ממצוות עשה **לידע** שיש שם אלוק, שנאמר אנכי ה' אלקיך..."; והרב קאפח מעיר שם: "...ובטעות תרגם ר"מ אבן טיבון בספר המצוות 'להאמין' ". הרב סליי הסב את תשומת לבי לרמח"ל: "כל איש מישראל צריך **שיאמין וידע** שיש שם מצוי ראשון..." (דרך ה' חלק א פרק ראשון א). נראה שהרמח"ל חולק על הרמב"ם (עיין שם בפירושו של הרב יעקב כ"ץ, פלדהיים, ירושלים, תשנ"ז).

כאמור, אכסיומה איננה ניתנת להוכחה. אך ניתן להתבונן ולהעמיק בה ולראות שהיא סבירה והגיונית: "...בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים [של הבורא], ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך [שיעור] ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאווה תאווה גדולה **לידע** השם הגדול..." (רמב"ם שם ב ב), והאכסיומה משמשת להם בסיס איתן ללימוד מעמיק, שהוא תחילתה של הנשיאה בעול: "...ולפי הדברים האלה אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים..." (שם). נראה שהרמב"ם מבקש לומר לנו שאף שהאכסיומה אינה ניתנת להוכחה, יש להתאמץ לקרב אותה אל לבבנו; וניתן להסיק ממנה מסקנות מרחיקות לכת ע"י העמקה.

לולא דמסתפינא, הייתי מסכם את הכוונות בפסוק ראשון של שמע כך: **שמע ישראל** אבינו ממערת המכפלה --- עדיין יודעים אנו ש**ה' אלקינו** מלכנו כל-יכול, קדמון ונצחי, ואנו טוענים עלינו העול להסיק מאכסיומה זו את כל עיקרי הדת, והראשונה בהם: **ה' אחד**, היחוד.

החלוקה של הפסוק לשלושה חלקים מוזכרת במקומות אחדים, כגון אצל רבינו יונה מגירונדי בשערי העבודה שם, רמ"א הל' ק"ש סימן סא סעיף יד וספר עמק הבכא לרב אברהם סג"ל הורוויץ, תלמידו של הרמ"א ואביו של השל"ה הקדוש. אך לא ראיתי שום מקור המבהיר את מהות העול שבמלכות שמים. משמעות העול בקבלת עול המצוות היא ברורה; עצם קיום תרי"ג מצוות לא תעשה ועשה מהווה עול. אך מהי משמעות העול במושג קבלת עול מלכות שמים?[8] לדידינו המשמעות ברורה: המאמץ האינטלקטואלי להסיק מתוך האכסיומה את עיקרי הדת, ובראשם יחוד ה', הם המהווים את העול שבקבלת מלכות שמים.

לפי הרב כשר, המביא ומסווג דעות שונות, של ראשונים ואחרונים, של אופן ההסקה של קבלת עול מלכות שמים מפסוק ראשון של שמע, שיטת הרמב"ם היא שיחוד ה' וקבלת עול מלכות שמים עניין אחד הם, ושניהם נלמדים מ"ה' אחד". אך המדקדק בדברי הרמב"ם יראה שהוא מבחין בין שני העניינים כפי שהבאנו לעיל[9]. נציין שהמשותף בין החלק השני בפסוק (האכסיומה) והשלישי (היחוד) הוא שם הוי', המופיע כר"ת בכותרת "**י**סוד **ה**יסודות **ו**עמוד **ה**חכמות..." של הפרק בו הרמב"ם דן הן באכסיומה והן ביחוד.

ועל פי הדברים האלה נבין היטב את המבנה של ק"ש מהיסוד ועד גימורו. היסוד הוא האכסיומה של מציאות ה', קדמוניותו, נצחיותו ושהוא כל יכול, המתומצתים במושג 'מלכות ה'. על יסוד זה נשענים הלימוד והמאמץ להבין את עיקרי הדת והמצוות --- 'עול מלכות שמים'. שני אלה כלולים בפרשה ראשונה של שמע, שעיקרה פסוק ראשון. ושני אלה משמשים בסיס נאות למערכת **קיום** המצוות, המהווה את עול המצוות שהוזכר לעיל ("למה קדמה פ' שמע...כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואח"כ מקבל עליו עול מצוות"). עניין קבלת עול המצוות כלול בשתי הפרשיות הנוספות של ק"ש: "והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום..." (דב' יא יג); למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי..." (במ' טו מ).[10]

הלימוד, המעשה והעבודה הנובעים מהאכסיומה נקנים לא בידיעה בלבד, אלא ביגיעה יתרה וטעינת עול, כפי שמשתקף היטב בברכה השנייה של שמע: "ותן בלבנו להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך --- באהבה".

ובזכות קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות באהבה, "הושע נא זרויה בין מכעיסיה, הושע נא חבוקה ודבוקה בך, הושע נא טוענת עולך, הושע נא יחידה ליחדך".

(הופיע ב'מורשתנו' כרך יג, עמ' 38--33, אלול ה-תשנ"ט.)

---

[8] ואכן, "קבלת מלכות שמים" ו"קבלת עול מלכות שמים" משמשים לסירוגין, כאילו באקראי, במקורות המובאים בשני ספריו הנ"ל של הרב כשר.

[9] בהלכות א-ו מדבר הרמב"ם על מציאות ה', שהוא כל יכול, קדמון ונצחי. הוא מסכם נושא זה בהלכה ו במלים "וידיעת דבר זה מצות עשה, שנאמר 'אנכי ה' אלקיך'...". וכאמור, הלכה ז העוסקת ביחוד ה', מסוכמת בסופה במלים: "וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר 'ה' אלקינו ה' אחד' ". אמנם במצות עשה ב, מצות היחוד, כותב הרמב"ם בסוף "ויקראו גם כן זאת המצוה מלכות שמים, כי הם אומרים כדי לקבל עליו מלכות שמים..."', אך הוא כותב שם על דעות של אחרים, לא דעתו שלו.

[10] שאלות נוספות לעיון. (1) היות ולפי רוב רובם של הפוסקים קבלת עול מלכות שמים היא מצוות עשה, מדוע אין מברכים עליה? (רב עמרם גאון כותב שאכן מברכים. מקורות נוספים בקונטרס הנ"ל של הרב כשר עמ' י ובספרו 'שמע ישראל', מילואים פרק ט.) (2) הכוונה המיוחדת לקבל עול מלכות שמים --- האם היא מצווה דאורייתא או דרבנן? במיוחד: אם זוכר שקרא ק"ש אך אינו זוכר אם התכוון לקבל עליו עול מלכות שמים, האם עליו לחזור ולקרוא? (מקורות אחדים בכף החיים סימן סד סעיף ב אות ח.)